

EEN WANDELING DOOR HET BREDIUSKWARTIER

Algemeen

De gronden van het huidige Brediuskwartier behoorden aanvankelijk tot de Bussumse eng, een gebied van akkertjes rond Bussum. Het oostelijke gedeelte was bebost. In de 17^e en de 18^e eeuw werd het gebied ten zuiden van de vesting Naarden afgegraven. Via zogenoemde zanderijsloten werd het zand naar elders getransporteerd. Als verbinding van het oostelijk van de voormalige Rijksweg (nu de A1) gelegen landgoed Oud-Bussem met het centrum van Bussum werd in 1906 de Brediusweg aangelegd.

Toen de gemeente Bussum omstreeks 1919 vrijwel alle gronden gelegen tussen de Huizerweg en de Brediusweg had verworven, werd aan landschapsarchitect D.F. Tersteeg opdracht gegeven een stratenplan te maken met behoud van het karakter van het gebied.

In totaal werden er 435 huizen geprojecteerd. Hiervan ontwierp J. Negrijn 30 %, G. Dusschoten 14% en A.H. van Wamelen 12%. De overige 44% is van de hand van 60 andere architecten. Het Brediuskwartier is genoemd naar Abraham Bredius, de eigenaar van de kruitfabriek in Muiden en eigenaar van het Landgoed Oud-Bussem.

Landschapsarchitect D.F. Tersteeg

Start van de wandeling

De wandeling begint bij **Jan Tabak** aan de Amersfoortsestraatweg, een eeuwenoude pleisterplaats gelegen aan de doorgaande weg van Amsterdam via 't Gooi naar Amersfoort.

Jan Tabak (Jan Toeback, Jan Toebaxman) was de bijnaam van Jan Jacobszoon. Jacobszoon exploiteerde aan het eind van de zeventiende eeuw een drankwinkel in Bussum, dat toen nog bij Naarden hoorde. Wellicht verkocht hij ook tabak. Hij vestigde met toestemming van de Naardense magistraten een logement aan de Amersfoortsestraatweg. Dit logement, Sandbergen geheten, lag iets ten Noorden van de huidige Jan Tabak, en aan de andere kant van de weg.

In 1813 werd het logement vernietigd door de Fransen. Maar al in 1826 werd een nieuwe uitspanning, Zandhoeve genaamd, gebouwd op de huidige locatie aan de Amersfoortsestraatweg. Beide etablissementen werden in de volksmond steevast Jan Tabak genoemd. Het pand is in de jaren 80 volledig vernieuwd.

We steken de Brediusweg over naar de voormalige Algemene Begraafplaats, nu de Oude Begraafplaats Naarden geheten.

Oude Begraafplaats Naarden. Rijksmonument.

De eerste stop is bij de ingang van de Oude Begraafplaats Naarden aan de Amersfoortseweg 27a. Deze begraafplaats is aangelegd in 1830 nadat het, vanaf 1825, verboden was nieuwe begraafplaatsen in de bebouwde kom en bij kerken aan te leggen. De begraafplaats was indertijd bestemd voor alle hervormde en katholieke inwoners van Naarden.

In de noordwestelijke hoek van de begraafplaats kreeg ook de Joodse Gemeente een gedeelte toegewezen. Deze Joodse begraafplaats is eigendom van en wordt beheerd door de Joodse Gemeente Bussum. Ruimtelijk gezien is deze begraafplaats als het ware vergroeid met de Oude Begraafplaats. De aanwijzing

van de begraafplaats als rijksmonument onderstreept de waarde die het als historisch erfgoed heeft.

In het monumentale hek zijn nog beschadigingen te zien van granaatinslagen. Op Goede Vrijdag 30 maart 1945 bombardeerden de geallieerden hotel Jan Tabak, in de veronderstelling dat daar Duitse officieren zaten. Behalve op het hotel kwamen ook bommen terecht op deze begraafplaats en op een schuikelder in de nabij gelegen A.L.G. Bosboom Toussaintlaan (zie ook nr. 4). De parallelweg langs de begraafplaats was tussen 1882 en 1942 het traject van de Gooise Stoomtram, ook wel de Gooise Moordenaar genoemd.

We lopen langs de begraafplaats en langs de Katholieke Montessorischool en slaan rechtsaf de J.J.H. Verhulstlaan in.

Amersfoortsestraatweg 31 / J.J.H. Verhulstlaan 14. Architect K.P.C. de Bazel

Het pand op de hoek van de Amersfoortsestraatweg, genaamd Het Mouwtje, dateert van 1903. Het lag binnen het schootsgebied van de Vesting van Naarden die toen nog een militaire functie had. Om die reden was het pand van hout gebouwd (snel afbreekbaar) en diende aanvankelijk als woonhuis. Enkele jaren later kreeg het een nieuwe bestemming als herstellingsoord voor kinderen. In 1911 werd er aan ook van de hand van De Bazel een vleugel aangebouwd, genaamd De Maerle (adres de J.J.H. Verhulstlaan 14). Helaas is deze aanbouw recent gesloopt, we zien op de bovenstaande foto nog het gehele pand. Villa Het Mouwtje heeft een monumentenstatus gekregen.

We slaan rechtsaf de Jacob Obrechtlaan in en vervolgens linksaf, de A.L.G. Bosboom Toussaintlaan, waar we stoppen bij

A.L.G. Bosboom Toussaintlaan 10. Architect A.H. van Wamelen, 1930.

Marianne (Goudekot-) Philips, eerste vrouwelijk Bussums raadslid (in 1919) en later schrijfster, gaf de opdracht tot de bouw van deze villa. Samen met haar gezin woonde zij er tot 1940. In 2019 zijn ter gelegenheid van de Boekenweek twee boeken van Philips opnieuw uitgegeven (Zie ook bij nr. 19/Busken Huetlaan 1).

We lopen even door tot aan de

A.L.G. Bosboom Toussaintlaan 6. Architect W. Hamdorff, 1933.

De bouwstijl van Hamdorff kenmerkt zich door een romantische uitstraling. Vooral in Laren heeft hij veel villa's ontworpen. Hij was grote bewonderaar van de Amerikaanse architect Frank Lloyd Wright, maar was ook beïnvloed door Dudok en de Amsterdamse School. Een fraai gedetailleerd gevelbeeld met een traditionele rieten kap.

Op 30 maart 1945 voltrok zich hier een drama. Tijdens het bombardement op hotel Jan Tabak werd de schuikelder in de tuin van deze villa van de familie van Meurs geraakt door een voltreffer. Mevrouw van Meurs, haar zoon, een dienstmeisje en de overbuurvrouw en haar dochter waren op slag dood.

Het volgende pand is Villa Calta.

A.L.G. Bosboom Toussaintlaan 4. Architect W. de Gooijer, 1939.

De architect heeft de flauwe bocht in de weg in zijn ontwerp opgenomen. Het sterk horizontale gevelbeeld, geïnspireerd door Dudok, is onder meer te danken aan toepassing van de relatief dunne en lange gevelsteen, zogenoemd Hilversums formaat, met terug liggende voeg.

We slaan linksaf, Burgemeester s' Jacoblaan, en blijven even staan op de brug over het water.

Zichtas ter hoogte van Burgemeester s' Jacoblaan 34. Gemeentemonument. Architect K.P.C. de Bazel.

De waterpartij richting de Jacob Obrechtlaan is in de jaren 30 tijdens de werkverschaffing gerealiseerd naar een ouder plan van De Bazel. Het was oorspronkelijk de bedoeling om een verbinding te realiseren tussen de zanderijsloten en het water van het landgoed De Beek aan de overkant van de Rijksweg. Bedenk dat het gebied toen één geheel was en nog niet doorsneden werd door de verdiepte A1.

We lopen door over de Burgemeester s' Jacoblaan en staan stil bij

Struikelstenen bij de s' Jacoblaan 56

In het trottoir voor dit adres bevinden zich de enige twee struikelstenen/Stolpersteine in Bussum. Ter nagedachtenis aan vader en dochter Verduin, twee Joodse oorlogsslachtoffers die vanaf dit adres werden weggevoerd en in Auschwitz zijn omgebracht. De twee-onder-een-kap is van de hand van G. Dusschoten, een van de architecten die meerdere woningen in deze wijk heeft ontworpen.

We keren op onze schreden terug en slaan linksaf de Willem Kalfflaan in. Daar zien we aan de rechterkant de

Christelijke Julianaschool, Willem Kalfflaan 3. Architect N. Doornberg, 1929.

De strakke horizontale lijnen duiden op invloed van de befaamde Amerikaanse architect Frank Lloyd Wright. De schakering van de bouwdeelen en het materiaalgebruik doen denken aan het werk van architect H.F. Sijmons. De raampartijen, de gevelvlakken en het glas-in-lood in de ramen van het trappenhuis zijn kenmerkend. Het letterontwerp van de naam van de school lijkt geïnspireerd door de architecten van de Amsterdamse School.

We slaan rechtsaf, de Huizerweg op en verderop weer rechtsaf de Jozef Israëlslaan in.

Jozef Israëlslaan 2-8. Architect J. Rebel, 1920.

Van architect J. Rebel staat ook een groot aantal woningen in het Vondelkwartier. De huizen van Rebel zijn te herkennen aan de houten uitspringende balkons, de schoorstenen en de raampartijen. De woningen lijken op elkaar, maar toch heeft iedere woning door mooie detaillering een eigen identiteit gekregen.

We slaan linksaf, A. Neuhuijslaan en rechtsaf, J. Ruysdaellaan en lopen links afslaand het pad af naar het water van een van de oude zanderijsloten in het park.

Bij de aanleg van het Brediuskwartier zijn de meeste zanderijsloten gedempt. Deze sloot is door Tersteeg opgenomen in zijn ontwerp van het park dat een integraal onderdeel vormt van zijn ontwerp voor het Brediuskwartier. We steken de sloot over. Rechts staat het Rakkertje in het water te turen, het bronzen beeld van een jongetje van de hand van Frits Troelstra.

We lopen het pad rechts omhoog op en slaan linksaf de Isaïc da Costalaan in.

Isaïc da Costalaan 22. Architect G.J. Vos, 1929.

Een prachtig voorbeeld van de Gooise landhuisstijl: hoge, ver doorlopende met riet gedekte mansarde kappen, het gebruik van horizontale lijnen in gepotdekselde (houten) gevelbeschotten en gemetselde ondergevels die later wit zijn gesausd. Let op de gecompliceerde aansluitdetails tussen de verschillende kapvormen en de houten geveldeelen.

Zichtlijn Da Costalaan naar de Brediusweg

Even verderop passeren we een van de fraaie zichtlijnen uit het ontwerp van Tersteeg voor het Bredius: in noordelijke richting zien we aan de overzijde van de lager gelegen speelweide de Potgieterlaan met aan weerszijden het ensemble

van architect Doornberg aan de Burgemeester s' Jacoblaan, waar we later langs zullen lopen (nr. 19). Oorspronkelijk was er ook aan de andere kant een zichtlijn naar de Huizerweg. Helaas belemmert een woning nu dit uitzicht. De Da Costalaan is door de afgravingen eromheen op een soort terp komen te liggen. Tersteeg heeft bij zijn ontwerp knap gebruik gemaakt van dit hoogteverschil.

Als we de Da Costalaan verder doorlopen zien we in de bocht, bij een klein plantsoen, een fraai ensemble, waarbij vooral het middelste pand, een atelierwoning, opvalt.

13 **Isaac da Costalaan 14. Architecten A.P. Smits en C. van der Linde, 1927.** Smits was bevriend met De Bazel en Van der Linde was chef de bureau bij De Bazel; zo leerden zij elkaar kennen. Toen De Bazel in 1923 plotseling overleed zette Van der Linde het bureau voort en voltooide het ontwerp van het grote gebouw van de Nederlandse Handelmaatschappij (NHM) aan de Vijzelstraat in Amsterdam (nu het Stadsarchief). Na de voltooiing daarvan vormden Van der Linde en Smits een architectenbureau.

Het huis is gebouwd voor kunstenares Helene Mimi Wolff. Vandaar de grote raampartij aan de voorkant van het huis op het noorden. Wolff was enig kind van een vermogende vader, bleef ongetrouwd, en stond erop 'Mejuffrouw' te worden genoemd. In 1943 kwam ze via Westerbork in concentratiekamp Theresienstadt terecht. Na de bevrijding kwam ze weer in de Isaac da Costalaan (tijdens de oorlog omgedoopt tot de Jacob van Lenneplaan) wonen.

Als we de Da Costalaan uitlopen komen we op de Willem Bilderdijkstraan. Aan de rechterkant zien we

14 **W. Bilderdijkstraan 21-23. Architecten K. v.d. Berg en Wilms, 1923. Gemeentemonument.**

Ontwerp in de stijl van het Expressionisme, met invloeden van Frank Lloyd Wright. Strenge symmetrie in baksteen, doorlopende raampartijen met nadrukkelijke horizontale gootranden en platte daken. Door de hoge ligging vormt dit ensemble een markante entree naar het westelijk deel van het Brediuskwartier.

Schuin daar tegenover zien we

15

Willem Bilderdijkstraan 26. Architect K. v.d. Berg, 1926. Gemeentemonument.

Een fraai voorbeeld van de late Amsterdamse School. Opdrachtgever was de beeldhouwer Nicolaas v.d. Kreek, ontwerper van het bevrijdingsmonument aan de Frederik van Eedenweg. Kenmerkend zijn het afgeknotte zadeldak met gesloten gevels, de pannensierand als gevelbeëindiging, de lintvensters met glas-in-loodramen en de rondingen in de volumes. Halverwege de schoorsteen is een sculptuur van een vogel te zien.

We gaan even naar links en komen opnieuw bij een mooie zichtlijn. In noordelijke richting geeft die zicht op het Bilderdijkplantsoen dat als onderdeel van het Mouwtje een integraal onderdeel vormde van het ontwerp voor het Brediuskwartier. Dit ontwerp was van landschapsarchitect D.F. Tersteeg, die de architectonische tuinstijl in Nederland introduceerde.

16 **Zichtas aan het eind van de Willem Bilderdijkstraan.**

In zuidelijke richting kijken we uit op het Mouwtje, met in de verte de zogenoemde zwaaiikom. Een zwaaiikom was de plek waar tijdens de afgravingen de boten met zand konden keren om in noordelijk richting terug te varen richting Naarden.

17 **Aan de overkant van het kruispunt is de kerk van de Vrije Evangelische Gemeente, gemeentelijk monument, te zien, in 1930 gebouwd in opdracht van de Hersteld Apostolische Gemeente, van de hand van architect H.F. Sijmons.**

We lopen in noordelijke richting langs het water door het Bilderdijkpark. Halverwege het park, net na de rozenboog, gaan we rechts omhoog en komen weer uit op de Bilderdijkstraan.

We slaan rechtsaf de Bilderdijkstraan in en lopen verderop linksaf de Burgemeester s' Jacoblaan in, waar we tegenover 't veldje aan weerszijden van de Potgietlerlaan het prachtige ensemble zien.

18 **Burgemeester s' Jacoblaan 15, 17 en 17a, Potgietlerlaan 8 en Potgietlerlaan 7, Burgemeester s' Jacoblaan 19-21. Rijksmonumenten.**

Architect N. Doornberg, 1927 resp. 1924. Het ensemble is vrijwel symmetrisch geplaatst aan weerszijden van de Potgietlerlaan. De stijl is laat-expressionistisch met kenmerken van de Amsterdamse School.

We lopen verder over de s' Jacoblaan en voorbij de Rhijnvis Feithlaan gaan we linksaf de Busken Huëtlaan in. Aan de linkerkant zien we

19 **Busken Huetlaan 1a. Architect K.P.C. de Bazel, 1905.**

Deze villa is gebouwd in opdracht van Frans Coenen, literatuurcriticus, journalist, schrijver en literair mentor van Marianne Philips (zie ook nr. 4) en komt van de tekentafel van De Bazel. Net als de J.J.H. Verhulstlaan 14 (zie ook nr. 3) verrees deze villa ver voordat het Brediuskwartier werd gerealiseerd. De Busken Huetlaan was vroeger een pad dat naar de Oude Begraafplaats leidde. De Bazel heeft vanwege dit stukje verbindingsweg bezwaar aangetekend tegen het ontwerp van Tersteeg, en daarmee de ontwikkeling van het Brediuskwartier vijf jaar vertraagd.

Het mansardedak met naar binnen geknikte onderdakvlakken met leibedekking is een bijzonder element, geïnspireerd op Duitse voorbeelden en een uitzondering in het oeuvre van De Bazel. De stijl is verder classicistisch in strenge symmetrie met als bijzonder element het koeienoog ('oel de boeuf') in het voorste dakvlak.

Als we de Busken Huëtlaan uit lopen, komen we op de Brediusweg. We slaan rechtsaf en beëindigen onze wandeling door terug te keren naar Jan Tabak.

Een wandeling door het Brediuskwartier

Een uitgave van

Stationsweg 3, 1404 AN Bussum
Bankrekening nr. 93 1868 0004 6158 07
E-mail: hkb@historischekringbussum.nl
www.historischekringbussum.nl
www.facebook.com/historischekringbussum/

